

Maktens grammatikk

Marit Råbu

professor i klinisk psykologi, Universitetet i Oslo

Å lese boka til Malin Fors er som en engasjert diskusjon med en klok og utfordrende venn.

BOKA ER RIK på levende og tankevekkende fortellinger fra forfatterens eget liv og egen terapipraksis, noe som bidrar til å gjøre fenomenene forståelige og relevante. Den personlige fortellerstilen stimulerer leseren til å komme på og reflektere over egne erfaringer.

Fors fikk Johanna K. Tabin Book Proposal Prize for boka i 2016. Nancy McWilliams har skrevet et kort, men fint forord der hun setter boka i en historisk sammenheng, og peker på at «Clinical challenges are always old in some ways and new in others. Each person's uniqueness – the therapist's as well as the patient's – affects the clinical situation.»

Underliggende maktstrukturer

Som tittelen formidler, har forfatteren intensjon om å systematisere underliggende maktstrukturer i psykoterapi, og å utforske privilegienes dynamikk – og det er nettopp det hun gjør. Forskjeller som seksuell legning og hudfarge definerer hvem som er majoritet og minoritet. I tillegg er dimensjoner som kjønn, alder, klasse og rolle med på å grovsortere hvem som har makt og privilegier. Boka inneholder til og med matriser og oversikter over slike maktdimensjoner. Det kan virke vel skjematisk, men bidrar til å gi figur til fenomener som ofte overses eller underkommuniseres.

Makt og privilegier er basert på hvilken posisjon man har, og hvilken sub-gruppe man tilhører. Samtidig er makt og privilegier dynamiske fenomener som kommer til uttrykk i en konkret kontekst, og som forhandles – bevisst og ubevisst – i en konkret relasjon.

Fors går systematisk gjennom situasjoner der terapeut og pasient deler en privilegert posisjon, der terapeuten tilhører en mer privilegert gruppe, der pasienten har relative privilegier, og der begge er i en underprivilegert posisjon. Hele veien kommer hun med eksempler og nyanseringer. Forfatteren deler raust fra egne erfaringer, også egne fordommer, misforståelser og tabber.

Forfatteren deler raust fra egne erfaringer, også egne fordommer, misforståelser og tabber

I et eksempel forteller Fors hvordan hun ble utfordret av en eldre macho fisker som hver gang han gikk fra timen, klappet henne som om hun var en liten jente. Etter først å ha følt seg provosert, kom hun fram til en forståelse av at klappingen var noe fiskeren gjorde for å balansere makt-ubalansen, slik at han kunne klare å relatere seg til en yngre kvinnelig terapeut til tross for sin underordnede posisjon i pasientrollen. Terapeuten klarte dermed å se klappingen som konstruktiv og selvbevarende snarere enn som en krenkelse.

Blinde flekker

Den systematiske grammatikken er rammet inn av innledningskapitlet «Our blind spots in therapy» og etterordet «The unthought known». Fors skriver fra et psykodynamisk perspektiv der det ikke

er tilstrekkelig at terapeuten er opplyst og rasjonell. Like viktig er det å interessere seg for ubevisst motivasjon og ubevisste reaksjoner, ikke minst når vi skal forsøke å forstå og forholde oss konstruktivt til fordommer, og til skam og skyld knyttet til over- eller underordning. «Being human means bearing the complexity of privileges and subordinations» (side 92).

Mangfold kommer til oss terapeuter som unike enkeltmennesker. Enhver har gjerne en rekke gruppetilhørigheter. Selv om det er viktig å interessere seg for mangfoldige kulturer og subkulturer, kan vi ikke satse på å skaffe oss generell «kulturell kompetanse» eller basere oss på sertifiseringsordninger. Fors viser til et eksempel der terapeuter i Sverige kan ta en LGBTQ¹-sertifisering, og hvordan dette kan brukes som et skalkeskjul. «There is a colonialist potential in the current conventional discourse of «cultural competency» whereby one tries to educate majority people out of their prejudice» (side 133). I stedet må vi øve oss på å reflektere over holdninger, privilegier og fordommer, åpne oss for det ukjente, som naturligvis fins både i terapeut og pasient, og risikere å ta feil. Moralske kvaliteter som åpenhet, ydmykhet og mot blir viktige. Fra sin egen erfaring med en eldre mannlig terapeut som gjorde flere heteronormative feil, men som var varm og empatisk, vet Fors at «Trust goes beyond social positions. And that sometimes trying is really good enough» (side 94).

Urban narsissisme

Et avsnitt om urban narsissisme interesserte meg såpass at jeg også leste Fors' (2018) artikkel om det samme temaet. Der beskriver hun erfaringer med å komme fra en stor svensk by, og å bo og arbeide i Hammerfest. Erfaringen har fått henne til å tenke nytt om betydningen av for eksempel tid og vær, og å servere kaffe til pasienter som har reist langt. Hun har også blitt oppmerksom på arrogansen fra fagfolk fra mer urbane strøk.

Min egen bevegelse på den rurale–urbane dimensjonen har vært motsatt av Fors'. Jeg vokste opp på et svært lite sted (Iveland, 1000 innbyggere), men uten å mestre den lokale dialekten. Senere flyttet jeg til Oslo, der jeg etterhvert har bodd mesteparten av livet. Bakgrunnen fra Iveland, og det at jeg har slekt og tilknytning på en lang rekke små steder over hele Norge, har gjort at jeg ofte har merket meg at mange ellers sympatiske folk snakker nedlatende om utkanter og utkantfolk, tilsynelatende uten at de merker det selv. Nå vet jeg at det kan kalles geografisk narsissisme.

En annen dimensjon ved min rurale erfaring er at jeg – selv om jeg ikke hadde bodd noe annet sted – på Iveland ble sett på som en som kom utenfra, siden jeg ikke snakket dialekten. Som barn måtte jeg derfor tåle å representere urbaniteten, og at voksne folk gjorde narr av måten jeg snakket på. Enkelte skrev innlegg i Setesdølen om hvordan innflyttere ødela dialekten på bygdene. Når jeg nå arbeider blant annet med å undervise studenter, tenker jeg at erfaringen med å vokse opp et sted, men med markører som gjorde meg til en utenfra, kan ligne på erfaringene til studenter og klienter som har vokst opp i Norge, men som har navn og/eller hudfarge som bidrar til at mange oppfatter dem som utenfra.

Vi som forsker og skriver empiriske artikler til internasjonale tidsskrifter, får nærmest rutinemessig beskjed i review-prosessen om å legge inn en kommentar om at det vi skriver, er preget av kulturen vår, i og med at forskningen er basert i Norge. Det står aldri i artikler basert i USA at forskningen deres er kultur-relativ. Det kjennes derfor befriende når Fors i prologen til boka si skriver: «There are no sprightly «take-home messages» or summing up of specific skills to exercise after each

1. Forkortelsen står for «lesbian, gay, bisexual, transgender, queer/questioning».

chapter. As a Scandinavian, I find such pep talks culturally alien; to people from my part of the world, American exuberance can feel slightly hypomaniac.»

Nyansene er viktige

Kun et par ganger under lesningen tenkte jeg at forfatteren er litt streng, og jeg lurte på om jeg kunne tatt sjansen på å erte henne litt for at hun er svensk. Jeg tror som Fors at vi bør våge å interessere oss for fordommene og privilegiene våre. Jeg håper denne boka får mange lesere. «The nuances are subtle, but they are everything» (s. 69).

Referanser

Referanse

Fors, M. (28. Mai 2018). Geographical Narcissism in Psychotherapy: Counter-mapping Urban Assumptions About Power, Space and Time. *Psychoanalytic Psychology*. [dx.doi.org/10.1037/pap0000179](https://doi.org/10.1037/pap0000179)